

ORDLISTE

Afgrøde Vækst. Det som gror på marken. Kan være énårige såsom kartofler, korn og roer. Eller flerårige såsom afgræsnings- og energiafgrøder, frugter og bær.

Alger Fælles betegnelse for makroalger (tang) - og mikroalger. Der findes i alt flere end 30.000 forskellige arter af alger, og de findes stort set overalt i naturen. De fleste arter lever dog i fersk- eller saltvand. Begge typer af alger laver fotosyntese ligesom planterne på landjorden. De fritlevende mikroalger er éncellede og kaldes også for fytoplankton eller planteplankton. De varierer i størrelse fra et par mikrometer (en tusindedel millimeter) til 0,5 millimeter. De er de vigtigste producenter af organisk stof og ilt på jordkloden. Makroalger består af flere celler. De kaldes også for tang og lever i havvand. Der findes mere end 300 forskellige arter af makroalger i Danmark og 10.000 arter på verdensplan. Arterne af makroalger inddeles i tre hovedgrupper: Brunalger, grønalger og rødalger. Størrelsesmæssigt varierer makroalger fra under 1 cm til 60 meter.

Alkaloider Kvælstofholdige, basisk virkende (alkaliske) stoffer, der naturligt forekommer i visse planter, men også kan fremstilles syntetisk. Anvendes bl.a. som lægemidler, stimulanser, rusmidler eller som gift.

Anthocyaniner Stor gruppe af farvestoffer i rød-blå nuancer. Findes vidt udbredt i planteriget som vandopløselige pigmenter.

Aromatisk Med behagelig krydret lugt eller smag.

Artsrigdom Rig på arter. Biodiversitet. Forskellighed. Forskellige arter af liv i naturen.

Bestøvning For at planter kan formere sig skal der først ske bestøvning og derefter skal der ske en frøspredning, så det nye afkom kan gro. Forskellige typer af planter kan blive bestøvet på forskellige måder; med insekter, med større dyr, med vind eller med vand. I en bestøvning skal pollen fra de hanlige dele (støvdrager), flyttes over til de hunlige dele (støvfang). Hos blomsterplanterne sker det ved hjælp af f.eks. insekter, fugle (som kolibrier) og flagermus. Hos nåletræer sker det lidt anderledes ved at de spreder millioner af pollenkorner med vinden.

Biodiversitet Biologisk variation / diversitet / mangfoldighed i den levende natur. "Variationen i den levende natur" eller "helheden af gener, arter og økosystemer".

Bladhveps Bladhvepse hører til ordenen de årevingede, hvor også bier og myrer hører til. Bladhvepse- (over)familien Tenthredinoidea, adskiller sig fra de andre i familien, ved at de ikke har hvepsetalje. Hvepsetaljen er den smalle talje mellem forkrop og bagkrop, som så tydeligt ses hos hvepsene (deraf navnet).

Mange arter af bladhvepse anses som skadedyr, da de lever af planter som mennesker dyrker, f.eks. i skovbrug og landbrug hvor de lever på planter som gran, fyr, æble, pære, kirsebær, roser mm. Nogle bladhvepse danner galler og andre borer i stammen.

Bælgplante En gruppe af planter hvor deres frugt har form som bælg, f.eks. ærter.

Bælgplanter kan ofte optage kvælstof direkte fra luften ved hjælp fra bakterier på rødderne (f.eks. knoldbakterien Rhizobia).

Diversitet Mangfoldighed. En høj diversitet er udtryk for stor variation i f.eks. arter, mange forskellige arter.

Duftstof Stof der har en bestemt (kraftig) lugt. Fremstilles kunstigt eller udsondres af levende organismer.

Dynamik Præget af forandring og udvikling, ofte ved samspil af kræfter. Bl.a. træernes livsforløb – deres vækst og ældningsprocesser – og det komplicerede konkurrencesamspil mellem arter og mellem individer om bl.a. plads, lys, vand og næring. Samt ydre kræfter som storm, lynnedslag, brand, skred, oversvømmelser, hjortebid, insektangreb, svampesydomme – og menneskets indgreb.

Ènårigte planter Annuelle planter. Planter der gennemløber hele deres udvikling med blad- og rodsætning, blomstring, frugt- og frøsætning inden for et år.

Flerårigte planter Planter der lever i mere end 2 år. Gennemløber deres udvikling med blad- og rodsætning, blomstring, frugt- og frøsætning over flere år.

Flora Flora dækker over alle de plantearter, der har levet, der lever og der kan leve indenfor en biotop.

Fotosyntese Levende organismers dannelse af organisk stof ved anvendelse af energi fra lys – hovedsageligt lys fra solen (solenergi). Energien fra lyset optages ved hjælp af visse farvepigmenter og omdannes til kemisk energi.

Frugtknude Den nederste del af en blomsts støvvej som indeholder frøene og senere udvikles til en frugt. Frugtknuden indeholder frøanlæg (æg), der efter bestøvning og befrugtning udvikles til frø, mens frugtknuden omdannes til en frugt.

Frøspredning Planter kan sprede deres frø på flere forskellige måder. Nogle spreder deres frø med vinden – som hos mælkebøtten. Andre spreder dem via andre organismer. De kan blive spredt med dyr f.eks. ved at sidde fast i dyrenes pels, som burer, men også ved at blive spist af et dyr. Dyret bevæger sig et andet sted hen, skider frøet ud, hvorfra det kan gro. Tænk på alle de frugter vi spiser som har kerner eller frø inden i. Andre igen spreder frøene med vand (f.eks. støvbolde (svampe). spreder sporer, når regndråber falder på dem).

Galle Svulst-agtig dannelse hos en plante fremkaldt ved en anden organismes påvirkning. Gallen består af værtsplantens væv, hvor cellerne er forstørrede og øget i antal. Væksten reguleres af galledanneren. Gallen fungerer både som levested og fødegrundlag for den udefrakommende organisme. Galler kan bl.a. fremkaldes af virus, bakterier, svampe, rundorme, galmider og insekter.

Græsser Græsser er planter, der hører til græsfamilien (Poaceae). Der eksisterer godt og vel 10.000 arter af græsser på verdens plan og de lever i alle klimaer. Græsser er ofte slanke, med lange blade og med lille blomsterstand (området de spreder deres frø fra). Græssers stængel kaldes strå, og strået er ofte hult. De har knæ (det buede sted på stænglen) hvilket deler stænglen op i led. Eksempler på græsser er de vigtige kornsorter, såsom: hvede, majs, byg, ris, rug mm. Vidste du at bambus også er en slags græs?

Gødning Fælles betegnelse for naturlige eller kunstige næringsstoffer til planterne. Bonden gøder med naturlig gylle der er afføring og urin fra husdyr eller med kunstgødning f.eks. NPK-gødning (nitrogen, fosfor, kalium).

- Se også næring / næringsstoffer.

Gødskning Når man gøder jorden med næringsstoffer for at forbedre planters vækst. "Når bondemanden gøder sine marker".

Habitat 'Bosted'. Anvendes ofte synonymt med biotop. Men mens biotopen defineres og afgrænses ud fra et områdes miljøfaktorer, defineres habitatet ud fra, hvor et dyr eller en plante lever inden for en biotop. F.eks. kan en dam karakteriseres som en biotop, et 'levested', mens den bladbiller, der lever på åkanden i dammen, har åkanden som sit habitat, sit 'bosted'.

Hyfer Trådlignende svampevæv opbygget af mikroskopiske celler. Hyferne er oftest 2-10 µm tykke.

Hæfterødder Rødder der bruges til at holde fast i hæfte på underlaget, f.eks. ved at suge sig fast til underlaget eller finde fæste i sprækker.

Hårdfør Stærk, hærdet eller modstandsdygtig. Kan tåle vanskelige eller hårde betingelser, f.eks. frost, vandmangel eller vindpåvirkning.

Indikatorart Alle arter trives under bestemte nærings- og pH-værdier, samt vejrforhold. En indikatorart kan fortælle os hvordan forholdene er det pågældende sted. F.eks. viser planten skovstjerne at bunden er sur og næringsfattig, og nogle smældere (biller) indikerer gammel løvskov med tilgang til døde plantedele.

Jordstængel Stængel, eller del af en stængel, der vokser under jorden og/eller i jordoverfladen. Herfra udgår skud opad og rødder nedad.

Kamuflage/camouflage Kamuflage er en tilpasning af organismers udseende, så de falder i ét med deres omgivelser. På den måde er de svære at se. Eksempler på kamuflerede dyr kan være en vandrende pind, en blå fisk i havet, en grøn slange i græsset mm.

Kompost Nedbrudt plantemateriale. Helt omsat kompost har struktur som luftig og porøs jord og dufter af muld.

Kulstof Carbon. Grundstof nr. 6, placeret i det periodiske systems 14. gruppe; atomtegn C. Skoven opbevarer kulstof i 5 lagre: Biomasse over jordoverfladen, biomasse under jordoverfladen, det øverste lag af visne blade i skovbunden, dødt træ og organisk kulstof i jorden.

Kultivere At kultivere, 'dyrke'. At bearbejde og udnytte et landområde og dermed præge det med menneskers tilstedeværelse – f.eks. ved opdyrkning af jorden.

Kulturskov Skov som er plantet eller vedligeholdes af mennesker, evt. for at blive udnyttet kommercielt.

Kvælstoftilførsel Kvælstof (nitrogen, N) er det næringsstof, som planter har sværest ved at få adgang til. Nogle planter har løst dette problem ved at indgå et samarbejde med knoldbakterier. Bakterierne kan hive den frie kvælstof ind fra luften, og omdanne det til en form, så planten kan udnytte det. Til gengæld forsyner planten bakterierne med energi i form af kulhydrat og med mineraler.

Lameller (på svamp) Lamellerne sidder på undersiden af svampens hat. Det er de aflange tynde flige der strækker sig fra midten og ud til kanten af hatten. De ligner lameller som på f.eks. en persienne, eller som siderne i en bog. Inde imellem disse lameller sidder svampens sporer – som skal spredes for at svampen kan formere sig.

Lysåben Et stykke land som er åbent for lys, f.eks. marker, sandklit eller søer. Et lysåbent område er uden høj bevoksning, der kan dække for lyset.

Løvtræ Bøg, el, ask, eg og andre træer med bløde grønne blade er alle løvtræer. Begrebet dækker over alle træagtige arter af de dækfrøede planter (frø og frøanlæg er indesluttet og beskyttet). Betegnelsen anvendes som regel i modsætning til nåletræ (f.eks. gran, fyr, ene, taks), der er en fællesbetegnelse for de træagtige arter af de nøgenfrøede (frø og frøanlæg uden beskyttelse).

Mangelsygdomme Sygdomme som organismer kan få grundet mangel på de næringsstoffer, de har behov for. – Se næring / næringsstoffer.

Mikrohabitat En mindre enhed i et større habitat. I et skovhabitat findes f.eks. flere forskellige mindre enheder eller mikrohabitat, som udvikler sig over tid.

Minérflue Fluearter i familien Agromyzidae, hvis larver gnaver gange (miner) i plantestængler og blade.

Modstandsdygtighed Evnen til at modstå (skadelig) påvirkning. Modstandsevne, resistens.

Mycelium Svampelegeme, forgrenet netværk der består af trådformede, mikroskopiske celler (hyfer). - Se hyfer

Myresyre Syre, som laves af myrer eller fremstilles kemisk. Myresyre har en ret lav pH værdi, og virker derfor ætsende på hud og slimhinder. Myrerne bruger deres myresyre til at forsvare sig med.

Naturskov Skov, der er vokset op af sig selv (selvsået) og nedstammer fra træer, som er indvandret naturligt til Danmark. Træarter kan f.eks. være lind, eg, elm, ask, birk, rødél, bævreasp, røn, kristorn, avnbøg, navr og bøg - men ikke gran og ær. Kan være dyrket, men må ikke være sået eller plantet af mennesker. Man bruger begrebet naturskov om skove, hvor træerne er selvsåede og genetisk stammer fra træer, der naturligt er indvandret til voksestedet, men hvor skoven er for menneskepåvirket til, at den kan kaldes for urskov.

Nedbrydning Findeling/opløsning af døde organismer og en frigørelse af næringsstoffer. Næringen, der er bundet i f.eks. nedfaldne blade, døde træstammer, markens stubbe og drøvtyggenes gødning kan ikke uden videre genbruges af andre organismer. Der skal først ske en nedbrydning. Insekter, der lever af døde planter og dyr kan findele

dem og lave gange ind i stammerne. Bakterier og svampe kan som de eneste, nedbryde de stærkeste organiske kulstof- og kvælstofforbindelser i f.eks. træ og få energi ud af dem til at leve. Bakterier og svampe er derfor meget vigtige nedbrydere og når de dør, frigøres let-nedbrydelige næringsstoffer der igen kan udnyttes af planterne.

Nektar Nektar er en sukkerholdig væske, der laves af blomster. Flere dyr, såsom kolibrier, flagermus og forskellige insekter som sommerfugle, bier mm. spiser denne nektar.

Næring / Næringsstoffer Stoffer som levende organismer behøver for at leve, vokse og fungere optimalt. Vi mennesker spiser mad der indeholder næring i form af fedt, protein, kulhydrat, vitaminer og mineraler. Hvis vi ikke får de rigtige mængder, kan vi blive syge.

Et næringsstof for planter er de mineralske næringsstoffer, der optages fra jorden. De kaldes også gødningsstoffer eller næringsalte.

For højere planter er 16 (evt.17) grundstoffer livsnødvendige (essentielle), hvorfor disse betegnes plantenæringsstoffer: brint (hydrogen, H), kulstof (carbon, C), ilt (oxygen, O), kvælstof (nitrogen, N), kalium (K), calcium (Ca), magnesium (Mg), fosfor (P), svovl (S), klor (Cl), jern (Fe), bor (B), mangan (Mn), zink (Zn), kobber (Cu), molybdæn (Mo) og evt. nikkel (Ni).

Planter har også brug for energi. De fremstiller selv sukker (glukose) vha. solens energi (fotosyntesen). Til denne proces er makronæringsstoffer som bl.a. kulstof, ilt meget vigtige. Andre makronæringsstoffer er kvælstof, kalium, calcium og fosfor og de bruges også i store mængder. Mikronæringsstoffer som bl.a. jern, mangan og zink bruges i meget små mængder, men de skal være der, for at planten fungerer optimalt.

Næringsfattig Med lavt indhold af næringsstoffer, som er vigtige for levende organismer eller planter. F.eks. mad eller jord med et lavt indhold af energi eller næring.

Opdyrke At udnytte et jordareal ved at bearbejde jorden og få planter til at gro der.

Orkidé Blomst tilhørende orkide familien (eller gøgeurt familien). Mange mennesker finder dem meget smukke og har dem derfor som stueplanter. Langt de fleste arter kommer fra tropiske klimaer, dog findes der en godt og vel 35 danske arter af orkideer. De danske orkideer vokser fra jorden og er derved anderledes end flertallet af deres familiemedlemmer. Mange orkideer er nemlig epifytter, hvilket vil sige at de ikke vokser direkte fra jorden, men at de vokser fra andre planter.

Planteplankton Fotosyntetiserende planktonorganismer. Små alger og svampe der flyder i vandet. Encellede mikroskopiske organismer med klorofyl.

Pollen Blomsterstøv. Spredes under planter forplantning (bestøvning). Pollenet er planternes hanlige kønsceller der dannes på støvdragerne (blomstens hanlige dele). Pollenet skal transporteres over på en anden plantes støvfang (blomstens hunlige dele, som opfanger pollen ved bestøvning) for at befrugtningen kan ske, og frø dannes. Transport af pollen sker enten med vinden, med dyr eller i vand.

Produktionsskov Skov som er plantet og drevet med produktion for øje. F.eks. tømmer til industrien, træ til papirproduktion, emballage eller brænde.

Rødliste Liste over de danske dyr og planter, der enten er ved at forsvinde eller er sjældne og som vi skal være specielt opmærksomme på at beskytte. På listen kan man også læse om de arter der er forsvundet (uddøde i Danmark). Over halvdelen af arterne på Rødlisten lever i skoven. Rødlisten spænder fra 'Uddød' til 'Ikke truet'.

Salttolerant Modstandsdygtig overfor højere saltkoncentrationer. Særligt salttolerante planter kaldes halofytter (saltplanter). Halofytter har en række forskellige strategier for at kunne modstå de høje saltkoncentrationer.

Skarabæ Torbister (Scarabaeidae) er en familie af biller. Scarabæus sacer var et helligt dyr i oldtidens Egypten. Skarabæen lever af dyregødning og triller kugler af den til opbevaring i underjordiske forråds kamre. Denne livsform blev tolket som verdens skabelse og genskabelse, som Solens (modsatte) gang over himlen og dermed som opstandelsessymbol.

Slyngtråd Slyngtråde er en omdannet del af blade hos planter. De bruges til at holde fast om noget og klatre op. Vin og ærter har f.eks. slyngtråde.

Snabel De mest avancerede snabler findes hos insekter. Sommerfuglenes sugesnabel bruges til at suge næring, men rulles eller foldes op under hovedet, når den ikke er i brug. Mange tovinger, som husfluer og spyfluer, har komplicerede sugesnabler til at suge væske op med.

Snylter Organisme der snylter på andre, også kaldet en parasit. Denne organisme suger næring og energi fra en anden organisme (værten). Nogle snyltere er afhængige af at kunne suge denne næring fra værten, andre kan godt overleve uden. Snyltere og parasitiske dyr er for eksempel bændelorme, flåter og mider. Snylteplanter er f.eks. mistelten og kvæller.

Springe i skov Når et lysåbent areal gror til i græsser, urter, buske og træer og der med tiden udvikles skov.

Svamp En organisme der hører til Svamperiget. Svampe har både træk tilfælles med dyr og planter, men er en selvstændig gruppe. Der findes omkring 100.000 kendte arter af svampe. Mange svampe er mikroskopiske og derfor ser man ikke så meget til dem.

Svirreflue Svirrefluer eller blomsterfluer (Syrphidae) er en familie af insekter med omkring 200 slægter, og ca. 6.000 arter. Svirrefluer hører, ligesom myg og fluer, til tovingeordenen. De er kendt for deres evne til at stå stille i luften på svirrende vinger. Mange arter fungerer både som bestøvere (fluerne) og som rovdyr mod bladlus (larverne).

Sukkulent Saftfyldt. En plante der enten lever i tørre områder eller i kystområder med saltpåvirkning. Sukkulenter oplagrer store vandreserver i deres væv. Mange sukkulenter reducerer fordampningen på en række måder, f.eks. ved at have oprullede blade, blade omdannede til torne eller nedsænkede spalteåbninger.

Truet En truet art betegner en art af en levende organisme, der er i fare for at uddø. De truede arter kommer på Rødlisten, der spænder fra 'Uddød' til 'Ikke truet'.

Trænedbrydende svampe Svampe der nedbryder sygt eller dødt træ, så næringsstoffer i træet kan frigives og genanvendes i naturens kredsløb. I skoven, og i haver, kan svampenes frugtlegemer typisk ses på dødt træ som paddehatte. Nedbrydningen foregår inde i træet. Fra svampens mycelium og hyfer inde i træets celler afgiver svampen enzymer, der nedbryder de cellulosekæder og den stivelse, som træ helt grundlæggende er opbygget af. Ved nedbrydningen mister træet sin styrke, og går til sidst helt i opløsning.

Urskov Nulevende skov, som er uberørt og upåvirket af mennesker. Kaldes også for uberørt naturskov. I Danmark har vi ikke noget uberørt naturskov eller urskov. En naturskov er en skov, hvor træerne er selvsåede og genetisk stammer fra træer, der naturligt er indvandret til voksestedet. Hvis den er uberørt kan den kaldes urskov eller uberørt naturskov, hvis ikke kaldes den naturskov.

Urter Betegnelsen urt bruges af botanikere om alle planter uden bark. Træer og buske har bark og er ved-planter.

Urørt skov Vildtvoksende skov, der får lov til at passe sig selv. Skov, som er helt upåvirket af mennesker findes ikke i Danmark. Nogle få skove har været overladt til sig selv meget længe, f.eks. Suserup Skov ved Sorø og dele af Draved Skov i Sønderjylland. Andre skove er blevet lagt ud som urørte i senere tid.

UV-stråling Ultraviolet stråling. Elektromagnetisk stråling, som har mindre bølgelængde end synligt

lys og større bølgelængde end røntgenstråling. UV forekommer naturligt i solstråling.

Variation I biologien forskelle mellem individer eller individgrupper, f.eks. populationer eller underarter (racer), af samme art eller mellem arter. Genetisk variation giver i samspil med miljøet ophav til f.eks. morfologiske, adfærdsmæssige og fysiologiske forskelle.

Ved Træ - Stabiliserende materiale, som vedplanter danner. Processen fra det urteagtige skud til den træagtige gren eller stamme kaldes for "forvedning". Planter, som har været igennem processen, kaldes "forvedede". Veddet består af stærke kæder af cellulose forstærket ved indlejring af hemicellulose og lignin.

Veterantræ Et gammelt, men stadig levende træ. I mere eller mindre forfald med døde eller afbrækkede grene, markante huller, svampeangreb, mosser og lav. Normalt klassificeres et træ først som et veterantræ når det er mere end 200 år gammelt.

Værtsplante En værtsplante fungerer som levested for andet liv. Det kan være for smådyr såsom insekter, men også for svampe, dyr og planter, der snylter på værtsplanten og suger energi fra denne.

Æteriske olier Koncentrerede, flygtige planteolier, som indeholder hydrofobe organiske forbindelser. De anvendes bl.a. i parfume, aromaterapi, kosmetik og som smagsstoffer i mad og drikkevarer.

Økosystem Et områdes levende organismer og deres samspil med den ikke-levende omverden, f.eks. organisk materiale, jord, mineraler, vand, luft og alle kemiske og fysiske faktorer.

